

Dział: Ogrodnictwo

ISSN 1897-7820

http://www.npt.up-poznan.net/tom3/zeszyt1/art_6.pdf

Copyright ©Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu

MAŁGORZATA KOSEWSKA, CZESŁAW WYSOCKI

Katedra Ochrony Środowiska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

MOŻLIWOŚCI WYPOCZYNKU OSÓB Z DYSFUNKCJĄ WZROKU NA PRZYKŁADZIE PARKÓW I SKWERÓW WARSZAWY

Streszczenie. Posługując się kryteriami kreowania przestrzeni, takimi jak: dostępność, osiągalność, rozpoznawalność oraz użyteczność, przeprowadzono ocenę możliwości wypoczynku osób z dysfunkcją wzroku na terenie siedmiu wybranych parków i skwerów Warszawy. W obiektach oceniano: układ komunikacyjny, układ wodny, ukształtowanie terenu, elementy wyposażenia i małej architektury, materiał roślinny oraz system informowania użytkowników. Analizowane założenia cechuje znaczna liczba barier ograniczających bezpieczne poruszanie się i swobodne korzystanie z obiektu.

Słowa kluczowe: osoby z dysfunkcją wzroku, dostępność, Warszawa, park

Wstęp

Niepełnosprawność osób niewidomych i niedowidzących ogranicza nie tylko ich życie zawodowe, ale wpływa także w znaczący sposób na ich życie społeczne i prywatne. Jednak tak samo, jak pozostałe grupy społeczne, osoby z uszkodzonym narządem wzroku mają prawo do wypoczynku. WOLSKI (1981) podkreśla „Inwalidzi potrzebują nie tylko rehabilitacji fizycznej, psychicznej czy społecznej. Nie tylko pracy dostosowanej do ich sprawności fizycznej, wykształcenia i zainteresowań, ale także wypoczynku, odnowy sił, jak każdy inny człowiek na pełnych prawach społecznych”. Dla osób z dysfunkcją wzroku wypoczynek na świeżym powietrzu jest szczególnie ważny i przynosi korzyści nie tylko dla zdrowia i psychiki. Aktywne spędzanie czasu wolnego może stać się dla niepełnosprawnych szansą na rekompensatę ułomności, umożliwić rozwój intelektualny, fizyczny oraz dostarczać satysfakcji, radości życia, co jest nie mniej istotne (STRZEMIŃSKA 1989).

Dla wielu mieszkańców miast parki, skwery, zieleńce są zazwyczaj miejscem kontaktu z naturą. Położone pomiędzy kolejnymi osiedlami; stają się najpopularniejszym terenem aktywnego wypoczynku i rekreacji. Wyjątkiem nie są osoby niepełnosprawne, dla których skrawek osiedlowej zieleni jest jedynym miejscem na zregenerowanie sił, okazją do dostrzeżenia bogactwa i różnorodności świata przyrody. Często jednak są to przestrzenie mało przyjazne dla osoby o zaburzonej percepcji wzrokowej, a zamiast wypoczynku dostarczają kolejnej porcji stresu związanego z pokonywaniem napotkanych przeszkód.

W związku z powyższym, celem pracy jest określenie najczęściej występujących przeszkód i barier ograniczających swobodny i bezpieczny wypoczynek niewidomych i niedowidzących na terenie parków i skwerów. Może to stanowić podstawę do opracowania rozwiązań eliminujących zagrożenia oraz zwiększających komfort i poczucie bezpieczeństwa na obszarze terenów wypoczynkowych.

Materialy i metody

Przeprowadzono ocenę możliwości wypoczynku osób niewidomych i niedowidzących w wybranych parkach i skwerach Warszawy. Badania zostały wykonane na terenie siedmiu wybranych parków i skwerów: parku Łazienkowskiego, parku Ujazdowskiego, Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego, Ogrodu Saskiego, parku Agrykola – tzw. Łazienek Północnych oraz skweru przy Pałacu Kultury i Nauki – tzw. parku Świętokrzyskim. Kryterium doboru obiektów opierało się na lokalizacji, jaką jest położenie parku bądź skweru w centrum miasta. W tym przypadku za obszar opracowania przyjęto granice administracyjne dzielnicy Śródmieście. Usytuowanie w ścisłym centrum Warszawy zapewnia sprawną i dogodną komunikację, która dla osób niewidomych i niedowidzących jest warunkiem korzystania z obiektu. Dodatkowo są to miejsca o dużym stopniu popularności, przez co liczba odwiedzających je użytkowników jest znacznie wyższa, także tych o niepełnej sprawności.

Badania przeprowadzono na podstawie wizji lokalnych. Poszczególne obiekty zostały odwiedzone, co najmniej dwukrotnie, w okresie od maja 2007 do maja 2008 roku. Trasa, według której oceniano założenia, przebiegała po obwodzie obiektu, a następnie w zależności od jego kompozycji, bądź punktów programowych.

Do oceny obiektów zostały wykorzystane kryteria kreowania przestrzeni, takie, jak: osiągalność, rozpoznawalność, użyteczność i dostępność (UDOSTĘPNIANIE PRZESTRZENI... 1994, MILLER 2005, SKRĘTKOWICZ 2003). W każdym z obiektów poddano ocenie: układ komunikacyjny, układ wodny, ukształtowanie terenu, elementy wyposażenia i małej architektury, materiał roślinny oraz system informowania użytkowników. Ze względu na fakt, iż na dostępność obiektu bądź też jego osiągalność składają się wszystkie współistniejące ze sobą elementy założenia ogrodowego, konieczne było przeprowadzenie oceny poszczególnych składowych parków oraz skwerów. W tym celu, dokonując analizy kolejnych elementów założenia ogrodowego, wyznaczono dla każdego po trzy kategorie oceny. W poszczególnych kategoriach elementy oceniano zgodnie z przygotowanym formularzem, posługując się skalą 5-punktową, od 1 do 5 punktów. Punkty z oceny poszczególnych elementów założenia sumowano. Łączna liczba punktów z analizy całego założenia określa stopień dostępności danego obiektu.

Wyznaczono następujące stopnie dostępności obiektu: znikomy (18-32 pkt.), niski (33-47 pkt.), umiarkowany (48-62 pkt.), znaczny (67-76 pkt.) oraz kompletny (77-90 pkt.).

Wyniki

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, iż analizowane założenia cechuje znaczna liczba barier uniemożliwiających samodzielne korzystanie z obiektu, swobodne poruszanie się oraz pełne wykorzystanie oferty wypoczynkowej (tab. 1).

Tabela 1. Ocena dostępności wybranych założeń parkowych w Warszawie (pkt.)

Table 1. Valuation of accessibility of selected parks of Warsaw (points)

Element poddany ocenie	Park Łazienki	Ogród Botaniczny UW	Park Ujazdowski	Park Agrykola	Park Saski	Ogród Krasińskich	Skwer przy PKiN
Układ komunikacyjny	7	10	14	14	9	10	8
Ukształtowanie terenu	8	11	11	9	8	8	8
Układ wodny	12	13	13	11	13	11	13
Wyposażenie i elementy małej architektury	4	6	8	6	6	6	5
Materiał roślinny	10	12	11	8	9	9	7
System informacji	3	8	6	4	4	4	4
Suma punktów	44	60	64	52	49	48	45
Stopień dostępności	niski	umiarkowany	znaczny	umiarkowany	umiarkowany	umiarkowany	niski

Funkcjonowanie układu komunikacyjnego oceniano pod względem: szerokości ciągów pieszych, która w przypadku niewidomych i niedowidzących jest istotna ze względu na bezpieczeństwo oraz komfort poruszania się, jednocześnie badano wykończenie oraz stan techniczny nawierzchni. W przypadku analizowanych założeń pod względem układu komunikacyjnego najwyżej ocenione zostały parki: Ujazdowski oraz Agrykola. Obiekty te cechuje optymalna szerokość ciągów pieszych, bardzo dobry stan techniczny nawierzchni i wykończenia, jest to w głównej mierze efekt przeprowadzonych na przestrzeni ostatnich kilku lat rewaloryzacji i modernizacji. Najniższą punktację w ocenie układu komunikacyjnego wszystkich obiektów badawczych uzyskał park Łazienkowski. Pomimo istniejących ciągów pieszych o prawidłowej szerokości, zły stan techniczny nawierzchni oraz niski stopień wykończenia generują bardzo dużo zagrożeń dla niepełnosprawnych użytkowników w postaci upadków, bądź urazów. Nie mniej istotne jest równoczesne pogorszenie komfortu poruszania się. Cztery obiekty badawcze: Ogród Botaniczny UW, park Krasińskich, Ogród Saski oraz skwer przy PKiN są przykładem

założeń, w których najczęściej brak opieki bądź zaniedbania doprowadziły do pogorszenia stanu technicznego nawierzchni, co analogicznie do Łazienek jest dużym utrudnieniem dla niewidomych i niedowidzących (rys. 1).

Rys. 1. Kontrastowy stan nawierzchni (fot. M. Kosewska)
Fig. 1. Contrast of two different pavements (photo by M. Kosewska)

Ocena ukształtowania terenu w założeniach obejmowała obecność na obszarze zróżnicowanym wysokościowo różnego rodzaju przeszkód i ograniczeń, zarówno: górnych, dolnych, jak i bocznych. Badano występowanie wszelkich oznaczeń, bądź wyróżnień przed zmianą w ukształtowaniu terenu oraz wprowadzenie przejść alternatywnych, jako odpowiedź na zróżnicowaną sprawność fizyczną osób z uszkodzonym narządem wzroku. Wszystkie założenia pod względem ukształtowania terenu uzyskały zbliżoną do siebie umiarkowaną bądź niską punktację. Obecność alternatywnych przejść jest rozpowszechniona, użytkownicy mogą wybrać trasę o różnym stopniu trudności. Natomiast niepokojąca jest bardzo duża liczba wszelkiego typu przeszkód i ograniczeń. W każdym obiekcie w światło ciągów pieszych wkraczają nisko osadzone korony drzew, zwisające gałęzie bądź nieodpowiednio posadzone krzewy, stwarzając w ten sposób duże zagrożenie. W pojedynczych przypadkach można stwierdzić obecność oznaczeń zapowiadających zmianę w ukształtowaniu terenu. Tymczasem brak wyróżnień dodatkowo utrudnia pokonanie przeszkód typu: schody, pochylnie (rys. 2).

Funkcjonowanie układu wodnego, analogicznie do pozostałych elementów, oceniano także w trzech kategoriach. Oceniano bezpieczeństwo użytkowników, czyli zabezpieczenie brzegów zbiorników przed ześlizgnięciem się do wody, upadkiem. Badano także możliwość bezpośredniego kontaktu z wodą przez użytkowników, co znacznie wzbogaca doznania niewidomych i niedowidzących w trakcie wypoczynku. Analizowano równocześnie możliwości polisensorycznego oddziaływania układu wodnego na wypoczywających. Pod względem funkcjonowania układu wodnego analizowane założenia uzyskały wysoką punktację. Jest to efekt dobrze rozwiązanych kwestii bezpieczeństwa, większość zbiorników jest odsunięta od ciągów pieszych na stosowną odległość – bardzo dobry przykład parku Agrykola. W Łazienkach formę osłony, zapobiegającej nieszczęśliwym wypadkom, pełnią często nasadzenia roślinne. Pomimo tych zabezpieczeń użytkownicy mają możliwość bezpośredniego kontaktu z wodą prawie we wszystkich założeniach, wyjątek stanowi park Łazienki Północne. W kwestii przekazu polisen-

Rys. 2. Różnica w percepcji zmiany ukształtowania terenu (fot. M. Kosewska)
 Fig. 2. Difference in perception of changes in land features (photo by M. Kosewska)

sorycznego układ wodny prezentuje duże możliwości, część z nich została odnotowana w analizowanych obiektach. Kaskada w Ogrodzie Botanicznym UW, potężna fontanna w Ogrodzie Saskim to nie tylko dodatkowe bodźce akustyczne, ale i silny element całej kompozycji łatwy do zlokalizowania w przestrzeni oraz dobry odnośnik do lokalizacji pozostałych elementów założenia.

Ocena wyposażenia oraz elementów małej architektury opierała się na określeniu: rozmieszczenia poszczególnych elementów, wprowadzenia oznaczeń w miejscach ich występowania oraz bezpieczeństwa użytkowników.

W trakcie oceny obiektów pod tym aspektem stwierdzono, iż w pięciu na siedem analizowanych założeń występuje bardzo niekorzystne rozmieszczenie elementów wyposażenia i małej architektury. Pod tym względem najkorzystniej przedstawia się zrewaloryzowany park Ujazdowski oraz Ogród Botaniczny UW. Wielokrotnie aktualna lokalizacja najpopularniejszych komponentów, jak ławki czy kosze na śmieci, stanowi duże zagrożenie dla bezpieczeństwa i komfortu osób z uszkodzonym narządem wzroku. Ponadto poziom zagrożenia dla ludzi niepełnosprawnych wzrasta, gdyż w żadnym założeniu nie odnotowano zasygnalizowania istniejących przeszkód, dlatego też stopień bezpieczeństwa niewidomych użytkowników w analizowanych założeniach jest bardzo niski (rys. 3).

Materiał roślinny w badanych obiektach oceniano pod względem: różnorodności istniejących form i gatunków roślin, bezpieczeństwa użytkowników, a także możliwości bezpośredniego kontaktu z zielenią. Bogactwo gatunkowe, zróżnicowanie form nasadzeń roślinnych, jak i sposobność do kontaktu z roślinami wiąże się dla osób niewidomych i niedowidzących z kwestią wzmocnionego przekazu polisensorycznego. Ze względu na pełnioną funkcję dydaktyczną i edukacyjną, największym bogactwem gatunkowym odznacza się Ogród Botaniczny UW. Niemniej jednak, także w pozostałych obiektach świat roślin jest bardzo bogaty. Dodatkowo w założeniach takich, jak: Ogród Saski,

Rys. 3. Mała architektura – różnica w postrzeganiu obiektu na tle otoczenia (fot. M. Kosewska)

Fig. 3. Facilities of architecture – difference in perception of object against the background of its surroundings (photo by M. Kosewska)

Łazienki czy park Krasińskich jest on wzbogacany przez nasadzenia tymczasowe. W przypadku zróżnicowania form nasadzeń roślinnych także Ogród Botaniczny prezentuje największe możliwości. Jednak kwestię bezpiecznego wypoczynku w analizowanych obiektach zaburzają liczne zaniedbania, bądź nieprzemyślane rozwiązania odnosnie zastosowanego materiału roślinnego. Rośliny wkraczające w światło ciągu pieszego, gałęzie drzew znajdujące się na wysokości twarzy człowieka, korzenie przebijające nawierzchnie to tylko nieliczne z niebezpieczeństw, które zagrażają nie tylko osobom sprawnym, ale przede wszystkim ludziom o zaburzonej percepcji wzrokowej. Stąd też ocena założeń parkowych, jak i skwerów w kategorii bezpieczeństwa użytkowników jest bardzo niska.

Wszystkie informacje, które są udostępnione w parkach i skwerach dla widzących użytkowników, powinny być także dostępne dla osób z dysfunkcją wzroku. Z tego względu system informowania użytkowników oceniano w kategorii: lokalizacji nośników informacyjnych, stopnia złożoności systemu informacyjnego oraz tzw. czytelności – na ile prezentowana treść jest możliwa do odczytania dla osoby z zaburzoną percepcją wzrokową. Lokalizację nośników informacji w większości obiektów można zaklasyfikować jako nieodpowiednią – tablice umieszczane tuż nad ziemią, ukryte pomiędzy bujną zielenią nie dają szans niepełnosprawnym użytkownikom na zarejestrowanie obecności samego nośnika. Największy stopień złożoności systemu informowania prezentuje Ogród Botaniczny UW. W pozostałych obiektach system ten jest znacznie uboższy, jednak w żadnym z obiektów nie można zaobserwować zróżnicowania w sposobie przedstawiania informacji. Niestety we wszystkich analizowanych założeniach informacje przedstawiane użytkownikom niewidomym i niedowidzącym są dla nich nieczytelne. Wpływa na to zarówno zbyt mała czcionka tekstu, mało kontrastowe kolory tła i treści, a także materiały wykorzystane do budowy nośników informacyj-

nych, przykładowo – tablice z nazwami roślin w Ogrodzie Botanicznym wykonano z plastiku, który powodując odbłaski dodatkowo oślepia niedowidzących, co daje przykre odczucia (rys. 4).

Rys. 4. Nośniki informacyjne – zróżnicowane możliwości odczytania informacji (fot. M. Kosewska)

Fig. 4. Carriers of information – possibilities of reading information (photo by M. Kosewska)

W podsumowaniu oceny wszystkich założeń można stwierdzić, iż większość obiektów jest dostępna dla osób niewidomych i niedowidzących w stopniu umiarkowanym. Oznacza to, iż pełna oferta programowa parków i skwerów znajduje się poza zasięgiem niepełnosprawnych użytkowników. Jedynie park Ujazdowski został zaklasyfikowany jako obiekt o znacznej dostępności. Wynika to przede wszystkim z niedawnej rewaloryzacji obiektu – bardzo dobrego stanu technicznego nawierzchni, urządzeń, nowych elementów małej architektury czy zadbanych nasadzeń roślinnych. Na przeciwległym końcu klasyfikacji znalazł się sztandarowy obiekt Warszawy, jakim jest park Łazienki, odwiedzany codziennie przez tysiące turystów i mieszkańców stolicy. Pomimo ciągłej opieki, liczne niedopatrzania stwarzają zagrożenie dla życia i zdrowia niewidomych i niedowidzących, wywierając również negatywny wpływ na komfort ich wypoczynku. Obiektem o niskim stopniu dostępności jest także skwer przy PKiN, tzw. park Świętokrzyski, oaza zieleni znajdująca się w samym centrum miasta jest przestrzenią mało przyjazną dla niewidomego, czy niedowidzącego użytkownika. Analogicznie do parku Łazienkowskiego, główną przyczyną istniejących ograniczeń są zaniedbania w utrzymaniu nawierzchni, czy niedostateczne prace porządkowe związane z roślinnością.

Dyskusja

Zagadnienie tworzenia założeń ogrodowych w postaci parków, skwerów projektowanych z myślą wyłącznie o osobach obarczonych niepełnosprawnością jest nie tylko nieekonomiczne oraz trudne do zrealizowania przy obecnym zagęszczeniu zabudowy, braku środków i przestrzeni na tworzenie nowych miejsc wypoczynku, ale przede wszystkim prowadzi do selekcji, wyizolowania grupy, która już w chwili obecnej nie spotyka się z akceptacją społeczeństwa. OZIMKOWSKA (2000), autorka artykułu „Park dla wszystkich”, wypowiada znamienne słowa „zamiast budować getta, lepiej tworzyć ogrody integracyjne”.

Pomimo faktu, iż założenia parkowe oraz skwery, znajdujące się na terenie Śródmieścia w Warszawie, nie zostały zaprojektowane z myślą o osobach z dysfunkcją wzroku, w zróżnicowanym stopniu są dla nich dostępne. Kwestia modernizacji obiektu w celu przystosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych wydaje się być bezsporna w obliczu faktu, iż „nie można dzielić świata na ludzi „sprawnych” i „niepełnosprawnych”” (KURYŁOWICZ 1996). Tak więc przestrzeń człowieka należy tworzyć w taki sposób, aby była dostępna dla wszystkich, niezależnie od sprawności fizycznej, psychicznej czy umiejętności. SCHWARTZ (1994) i GAŁKOWSKI (2005) kładą także nacisk na uniwersalność rozwiązań wprowadzanych dla osób niepełnosprawnych, ponieważ są one ułatwieniem dla całego społeczeństwa.

Odnosnie do wątpliwości, czy przystosowanie obiektu dla potrzeb osób o niepełnej sprawności jest kosztowną inwestycją, można zaprezentować analizy SZCZERBY (1985), który, opierając się na danych Biura Studiów i Projektów Centralnego Związku Spółdzielczości Inwalidzkiej, ocenia, iż wydatki poniesione na przystosowanie obiektów o charakterze turystycznym, a do takich zaliczają się również publiczne założenia ogrodowe, wynosi od 1% ogólnych kosztów inwestycji dla obiektów nowo projektowanych do 1,5% dla adaptacji istniejących obiektów.

Przeprowadzona dyskusja dowodzi, że pomimo faktu, iż w chwili obecnej większość z analizowanych założeń nie stanowi dla niewidomych i niedowidzących miejsca wypoczynku zapewniającego komfort, spokój i samodzielność, to modernizacja obiektów w celu zwiększenia dostępności jest nie tylko możliwa, ale i konieczna, ze względu na wymierne korzyści dla całego społeczeństwa, które ciągle podlega przemianom i również jest zagrożone utratą pełnej sprawności.

Wnioski

1. Obecny stan założeń parkowych i skwerów na terenie dzielnicy Śródmieście w Warszawie jest niezadowolający, ponieważ uniemożliwia bezpieczny i komfortowy wypoczynek osób z dysfunkcją wzroku.

2. Największe ograniczenia i bariery w swobodnym i samodzielnym korzystaniu z obiektu przez niewidomych i niedowidzących generuje zły stan techniczny układów komunikacyjnych, mało przemyślane rozmieszczenie elementów wyposażenia i małej architektury oraz zaniedbane nasadzenia roślinne.

3. Adaptacja istniejących założeń ogrodowych do potrzeb osób z uszkodzonym narządem wzroku nie wymaga znacznych nakładów finansowych, ponieważ nie ingeruje w warstwę projektową obiektu.

Literatura

- GALKOWSKI A., 2005. Rola i zachowanie architekta w procesie integracji społecznej niepełnosprawnych. W: *Niepełnosprawni w przestrzeni miejskiej*. Red. Z. Woźniak. Wydawnictwo Miejskie, Poznań.
- KURYŁOWICZ E., 1996. Projektowanie uniwersalne. Udostępnianie otoczenia osobom niepełnosprawnym. Centrum Badawczo-Rozwojowe Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Warszawa.
- MILLER K., 2005. Pamiętajcie o ogrodach. [Portal dla niepełnosprawnych, Polska. <http://www.niepełnosprawni.info/ledge/x/13201>].
- OZIMKOWSKA L., 2000. Park dla wszystkich. *Ogrody* 11: 74-77.
- SCHWARTZ L., 1994. Projektowanie bez barier. W: *Udostępnianie przestrzeni osobom niepełnosprawnym. Likwidacja barier*. Red. E. Karczmarzka. Polskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Ostoja, Kraków.
- SZCZERBA J., 1985. Wytyczne do projektowania i przystosowania obiektów turystycznych dla osób niepełnosprawnych. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa.
- SKRĘTKOWICZ L., 2003. Edukacja przyrodnicza dla osób niepełnosprawnych. *Por. Eduk. Leśn.* 8.
- STRZEMIŃSKA H., 1989. Współczesne poglądy na czas wolny. W: *Czas wolny ludzi niepełnosprawnych – zadania pedagoga*. Red. A. Hulk. Ossolineum, Wrocław.
- UDOSTĘPNIANIE PRZESTRZENI osobom niepełnosprawnym. 1994. Materiały Pierwszego Europejskiego Kongresu „Niepełnosprawni bliżej Europy” Kraków 19-21 IV 1993 Polska. Red. E. Karczmarzka. Polskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Ostoja, Kraków.
- WOLSKI J., 1981. Turystyka i wypoczynek osób niepełnosprawnych. Problemy i propozycje rozwiązań. Główny Komitet Turystyki, Warszawa.

LEISURE OPPORTUNITIES FOR PEOPLE WITH IMPAIRED VISION IN SELECTED PARKS AND SQUARES IN WARSAW

Summary. Landscaping criteria such as availability, accessibility, recognizability and utility were used to evaluate relaxation opportunities for people with impaired vision within the seven selected parks and squares in Warsaw. In each object the following elements were evaluated: communication arrangement, water arrangement, landscape, facilities and small architecture, plants and user information system. The analysed factors are characterized by a significant number of barriers which prevent people with impaired vision from using the object on their own, moving freely around them and using the relaxation area in full extent.

Key words: visually impaired, accessibility, Warsaw, park

Adres do korespondencji – Corresponding address:

Czesław Wysocki, Katedra Ochrony Środowiska, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, Poland, e-mail: czeslaw_wysocki@sggw.pl

Zaakceptowano do druku – Accepted for print:

22.10.2008

Do cytowania – For citation:

*Wysocki Cz., Kosewska M., 2009. Możliwości wypoczynku osób z dysfunkcją wzroku na przykładzie parków i skwerów Warszawy. *Nauka Przyr. Technol.* 3, 1, #6.*